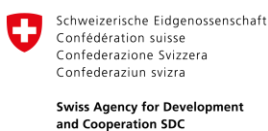

ODRŽIVI
RAZVOJ
ZA SVE

Nalazi i preporuke za lokalizaciju ekonomske
dimenzije održivog razvoja
u srednjoročne dokumente javnih politika opštine
Knjaževac

Sprovedeno od strane:

Dokument je proizveden u okviru Platforme "Održivi razvoj za sve", koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.
Za više informacija molim vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs

Sadržaj

Zahvalnost	3
Sažetak	3
1. Osnovne napomene	4
2. Metodologija	5
3. KLJUČNI NALAZI, PREDLOZI MERA I AKTIVNOSTI U SREDNJOROČNOM PLANU RAZVOJA OPŠTINE KNJAŽEVAC	7
Ključni nalazi	8
Predlozi ključnih ciljeva, mera i aktivnosti za dalji razvoj Knjaževca, usklađene sa principima i ciljevima Agende 2030.	9
OBRAZLOŽENJE RAZVOJNIH CILJEVA I SA NJIMA USKLAĐENIH MERA I AKTIVNOSTI	14
1. Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti 14	
Aktivnosti kojima se sprovodi prvi cilj: Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti.....	24
2. Iskorišćavanje prirodnog bogatstva za razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede	26
Aktivnosti kojima se sprovodi drugi razvojni cilj: Iskorišćavanje prirodnog bogatstva za razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede	27
3. Razvoj turističkih potencijala uz zaštitu životne sredine i korišćenje zelene energije 28	
Aktivnosti kojima se sprovodi treći razvojni cilj: razvoj objedinjene turističke ponude	29
Izvori podataka i literatura:	29

Zahvalnost

Ova analiza (sa aneksom) je pripremljena u okviru platforme „Održivi razvoj za sve“, kojom se uspostavlja opštedruštveni dijalog među najznačajnijim nedržavnim akterima u Srbiji, uključujući organizacije civilnog društva, poslovni sektor, akademske i istraživačke institucije, profesionalna udruženja, medije i građane, o usklađivanju razvojnih prioriteta Srbije sa ciljevima sadržanim u Agendi za održivi razvoj 2030. Platforma je strukturisana u tri tematska stuba, koji odgovaraju trima dimenzijama održivog razvoja: socijalnoj, ekonomskoj i dimenziji zaštite životne sredine, ali funkcioniše na integrisan način, u skladu sa uskom povezanošću i isprepletenošću ciljeva održivog razvoja.

Platformu „Održivi razvoj za sve“ podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke a sprovodi je Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, u okviru projekta „Reforma javnih finansija – Agenda 2030“. Partneri na projektu su Beogradska otvorena škola, Fondacija BFPE za odgovorno društvo, Centar za visoke ekonomske studije - CEVES, Fondacija Ana i Vlade Divac, Fondacija Centar za demokratiju, Timočki omladinski centar i Smart kolektiv. Autori analize izražavaju zahvalnost predstavnicima Opštinske uprave opštine Knjaževac, predstavnicima privrede sa teritorije opštine Knjaževac, udruženju PIRGOS, Udruženju proizvođača vina i rakija Knjaževac, Turističkoj organizaciji Knjaževac kao i organizacijama civilnog društva i pojedincima sa teritorije opštine Knjaževac, koji su dali doprinos izradi analize svojim komentarima i sugestijama.

Sažetak

Svrha ove analize je da pomogne Opštinskoj upravi opštine Knjaževac i donosiocima odluka u Opštini Knjaževac (Opštinsko veće, predsednik opštine i Skupština opštine Knjaževac), da nakon usvajanja Plana razvoja opštine Knjaževac za period 2021. do 2027. i Strategije razvoja Knjaževca za period 2021. do 2025. godine, adekvatno sagledaju i procene održivost različitih opcija i alternativa lokalnog ekonomskog razvoja, koje bi trebalo da budu predstavljene kroz posebne ciljeve, mere i aktivnosti u Srednjoročnom planu opštine Knjaževac za naredne tri godine kao i u akcionom planu za njegovo sprovođenje.

Plan razvoja opštine Knjaževac za period 2021–2027 je usvojen 3. juna 2021. godine kao dugoročni dokument razvojnog planiranja za opštinu Knjaževac, koji definiše prioritete ciljeve razvoja i mere kojima će se ti ciljevi postići. Svrha ovog dokumenta je da prepozna razvojne probleme opštine, definiše razvojne ciljeve i mere uzimajući u obzir optimalno korišćenje postojećih resursa i potencijala koji će omogućiti uravnotežen, održivi i kvalitetniji razvoj opštine kao celine. Strategija razvoja opštine Knjaževac 2021–2025 je petogodišnji razvojni dokument koji, kao takav, nije neophodan i obavezan prema Zakonu o planskom sistemu, ali svakako predstavlja najširi usmeravajući okvir za sprovođenje politike lokalnog ekonomskog razvoja, unapređenje infrastrukturnih sistema i očuvanje životne sredine.

Imajući u vidu da je Plan razvoja opštine Knjaževac donesen za period od sedam godina i da važi do 2027, a da Strategija važi pet godina, uz Plan i strategiju razvoja, opština Knjaževac je u obavezi da pripremi i usvoji, u skladu sa članom 25. Zakona o planskom sistemu, trogodišnji planski dokument koji omogućava povezivanje javnih politika sa srednjoročnim budžetskim

planom rashoda budžeta grada Knjaževca. Prema članu 54. stav 4. Zakona o planskom sistemu, gradovi i opštine su u obavezi da donose srednjoročne planove uskladjene sa trogodišnjim budžetskim okvirom, najkasnije počev od srednjoročnog plana za 2021. godinu.

Kako bi se opštini Knjaževac olakšalo donošenje srednjoročnog plana razvoja, pripremljena je ova analiza, u okviru platforme "Održivi razvoj za sve". Ona je rezultat desetomesečne saradnje CEVES-a i Timočkog omladinskog centra sa Opštinskom upravom Knjaževca, predstavnicima privrede, organizacijama civilnog društva i građanima, sa kojima je razgovarano o viđenju razvojnih planova i prioriteta za investiranje, potrebama u pogledu zapošljavanja radne snage, viziji unapređenja lokalnog poslovnog ambijenta koji će biti stimulativan za rad i investiranje u opštini Knjaževac i izazovima poštovanja standarda zaštite životne sredine. Analiza će biti osnov za pripremu dokumenta trećeg nivoa razvojnog planiranja u opštini Knjaževac, odnosno za pripremu operativnog, srednjoročnog plana za period od 3 godine, koji predstavlja razradu modaliteta finansiranja mera i aktivnosti definisanih Planom razvoja i Strategijom razvoja opštine Knjaževac.

1. Osnovne napomene

Plan razvoja opštine Knjaževac je usvojen 3. juna 2021. godine, zasniva se na ciljevima održivog razvoja Agende 2030 i usaglašen je sa relevantnim nacionalnim dokumentima u oblastima ekonomskog razvoja, zaštite životne sredine i društvenog razvoja. Plan razvoja opštine Knjaževac je usklađen i sa prostorno planskom dokumentacijom opštine Knjaževac, pre svega sa Prostornim planom i Planom generalne regulacije opštine Knjaževac. Takođe je osigurana i potrebna usklađenost strateškog i budžetskog planiranja čime je omogućeno da budući Srednjoročni plan, kao osnovni upravljački instrument opštine Knjaževac, definiše kroz koje će mere i aktivnosti biti ostvareni strateški ciljevi Agende 2030 u naredne tri godine u opštini Knjaževac.

Srednjoročni plan će pružiti sveobuhvatan i ažuran pregled obaveza (mera i aktivnosti) koje opština Knjaževac treba da sprovede tokom perioda 2023-2025. omogućavajući time da se broj i obim mera i aktivnosti i dinamika njihovog sprovođenja uskladi s raspoloživim resursima (ljudskim i finansijskim) i prioritetima, detaljno planiraju aktivnosti organizacionih jedinica unutar sistema organa i javnih službi i preduzeća čiji je opština Knjaževac osnivač. Kroz Srednjoročni plan će se povećati transparentnost odgovornosti za sprovođenje utvrđenih lokalnih ciljeva Agende 2030, jer će nadležni organi opštine Knjaževac, njegove institucije i JP biti obavezne da planiranim ili već budžetiranim sredstvima sprovedu jasno utvrđen skup mera i aktivnosti.

Ovaj dokument predstavlja nalaze i preporuke za lokalizaciju ekonomske dimenzije ciljeva održivog razvoja u budućim planskim aktima opštine Knjaževac, pre svega u Srednjoročnom planu, kroz kreiranje i implementaciju održivog lokalnog ekonomskog razvoja zasnovanog na znanju i kreativnosti i istovremeno resursno i energetske efikasne privrede u opštini.

2. Metodologija

Od početka realizacije aktivnosti na lokalizaciji ekonomske dimenzije ciljeva održivog razvoja u razvojne i dokumente javnih politika Opštine Knjaževac, u maju 2021. godine, sa partnerima na teritoriji opštine Knjaževac sproveden je veći broj aktivnosti na podizanju svesti o značaju ciljeva održivog razvoja Agende 2030 i upoznavanju sa preporukama iz međunarodnih dokumenata, a sa ciljem njihovog prilagođavanja lokalnom kontekstu u opštini.

U prvoj fazi su prikupljeni i proučeni ključni dokumenti lokalnih javnih politika u opštini Knjaževac, u posebnim sektorskim oblastima kao što su lokalni ekonomski razvoj, komunalne delatnosti, životna sredina, urbanizam. U ovom periodu su bile organizovane i interne konsultacije sa službenicima u Opštinskoj upravi, zaduženima za koordinaciju projektnih aktivnosti.

Proces prikupljanja građe, istraživanja i pisanja analize je podeljen u faze u skladu sa dinamikom predviđenom i utvrđenom Akcionim planom za realizaciju aktivnosti na lokalizaciji ciljeva održivog razvoja u Opštini Knjaževac (period implementacije Platforme za opštedruštveni dijalog "Održivi razvoj za sve").

U periodu juni – septembar 2021. godine održana je serija konsultacija sa predstavnicima knjaževačke privrede, uglavnom preduzetnicima i malim preduzećima iz različitih privrednih sektora (proizvodnja i uslužne delatnosti) u kojima je na osnovu strukturisanog upitnika razgovarano o razvojnim planovima i prioritetima, potrebama u pogledu zapošljavanja radne snage, koja može da odgovori zahtevima industrijskog razvoja u budućnosti, viziji unapređenja lokalnog poslovnog ambijenta koji će biti stimulativan za rad i investiranje u opštini Knjaževac, izazovima poštovanja standarda zaštite životne sredine i viđenju cirkularne ekonomije kao izvora novog industrijskog rasta.

Preduzetnici, privredna društva, udruženja i institucije sa kojima su obavljeni individualni razgovori			
	Naziv subjekta	Ime kontakt osobe	Osnovne preporuke
1.	"Rubi sokovi"	Dušanka Pavlović, direktor	-uključivanje opštine u povezivanje proizvođača sa lokalnim/regionalnim distributerima, kafićima i manjim restoranima (jer je u velike distribucione lance i hotele nemoguće ući – 8.000 EUR naknada po bar kodu); -podrška opštine za učestvovanje u sajmovima i prekograničnim manifestacijama; -relokacija tezgi/šandova u centar grada.
2.	"Solvan centrale"	Ivan Pavlović, direktor	-subvencije građanima i preduzećima za izgradnju solarnih panela; -uvođenje opštinskih e-Usluga koje bi privrednici mogli da koriste.
3.	"Alfa Clima"	Jovan Jović, menadžer	- potreba za VSS/SSS koje Mašinska srednja škola nema - bez obrazloženja ukinula profil instalater

		razvoja i prodaje	klima uređaja – unapređenje saradnje sa JLS na definisanju potrebnih profila; -zajedničko učešće na projektima podrške inovacijama i zapošljavanju sa opštinom (iskustvo u Horizon projektima)
4.	"Jović vinogradi"	Jovan Jović, suvlasnik	-podsticaji za organsku proizvodnju (Vinarija ušla u konverziju za organsku proizvodnju)
5.	"Recika" d.o.o.	Oliver/Bojana Jelenković	-podrška opštine malim i nisko akumulativnim preduzećima (koža, obuća) – zajedničko uestvovanje na konkursima koje organizuje RAS, Ministarstvo privrede, razvojni partneri; -povezivanje lokalnih proizvođača sa lokalnim i regionalnim distributerima; -uključivanje preduzeća u izradu kurikuluma za praktičnu obuku za SSS.
6.	"SCS Plus" Knjaževac	Lidija Nikolić, direktor	-podsticaji u nisko akumulativnu industriju kao što je drvna – za investicije kojima se povećava dodata vrednost (podrška tehnologiji i razvoju).
7.	"Falc" Knjaževac	Martin Mitić, fin. direktor	N/A
8.	"Desing" Knjaževac	Miodrag Tomic, direktor	-unaprediti efikasnost rešavanja imovinsko-pravnih odnosa (postupak konverzije zemljišta trajao 2,5 godine) -planirano ulaganje u solarne panele – neophodna saradnja sa opštinom
9.	"Timomed" Knjaževac	Srbislav Vidojević, dir.	-nijedno od zanimanja sa SSS Srednje tehničke škole u Knjaževcu nije iz oblasti ugostiteljstva – postoji velika potreba.
10.	NLX Adria Knjaževac	Petar Đorđević, direktor	-saradnja sa opštinom na dokvalifikaciji mladih programera/SSS; -zainteresovani za saradnju sa opštinom na promovisanju ekološke svesti i ekološkim projektima.
11.	Udruženje proizvođača vina i rakija, Knjaževac	Vladan Radovanović, direktor	-izgradnja pijace na Staroj planini (planirana, nije napravljena); -umrežavanje turizma i promocije lokalnih proizvoda; -podrška opštine ulaganjima u prerađivačke kapacitete (poljoprivredni lanci vrednosti/hadnjače); -promocija vina "Višnjica" vinarije Jović.
12.	Turistička organizacija Knjaževac		-unapređenje ponude u seoskim domaćinstvima;

			<p>-nova turistička signalizacija i obeležavanje lokaliteta na Staroj Planini (pešačke staze u selima na Staroj planini, Tupižnica, staza zdravlja Jevik);</p> <p>-unapređenje sajta Turističke organizacije kako bi se omogućila pretraga i rezervisanje turističkih kapaciteta na sajtu, izgradnja turističke luke u centru Knjaževca sa turističkim brodićima i pedalinama, formiranje gradskog bazara na otvorenom u centru Knjaževca;</p> <p>-kreiranje novog vida turističke ponude – foto safarija, unapređenje pristupa internet marketingu – poboljšanje funkcionalnosti Internet prezentacije turističke organizacije, izrada izradainteraktivnog video vodiča koji će biti postavljen na sajtu Turističke organizacije i na njenom Youtube video kanalu a pristupaće mu se očitavanjem QR koda – koji će se nalaziti na ulazu u Turističku organizaciju u Knjaževcu.</p>
--	--	--	---

Tokom novembra i prve polovine decembra 2021. godine su pripremljene dve onlajn ankete (upitnici) sa namerom da se istraže stavovi privrede i građana o uspostavljenim prioritetima održivog ekonomskog razvoja. Rezultati anketiranja su bili važni metodološki alati korišćeni u postupku pripreme preporuka za lokalizaciju ekonomske dimenzije održivog razvoja u opštini Knjaževac. Upitnik je popunilo 6 privrednih subjekata sa teritorije opštine Knjaževac i 60 građana i građanki Knjaževca.

U četvrtoj fazi je izvršena obrada i analiza svih prikupljenih podataka i izrada konačne verzije analize, koja je podrazumevala i naknadnu verifikaciju ključnih nalaza i preporuka sa najvažnijim akterima u lokalnoj samoupravi i privrednoj zajednici.

3. KLJUČNI NALAZI, PREDLOZI MERA I AKTIVNOSTI U SREDNJOROČNOM PLANU RAZVOJA OPŠTINE KNJAŽEVAC

Strategijom razvoja opštine Knjaževac za period 2021 – 2025. godine definisan je jedan opšti cilj i to **Unapređen kvalitet života uz održiv ekonomski rast, razvijenu infrastrukturu i očuvanu životnu sredinu**. U okviru ovog opšteg cilja su uspostavljeni posebni ciljevi i mere a kroz ovu analizu su mere dodatno razvijene u aktivnosti. U nastavku je izložen pregled mera i aktivnosti koje su međusobno povezane doprinoseći već utvrđenim pokazateljima učinka iz Strategije razvoja opštine Knjaževac, pa je za njihovu realizaciju bitna koordinacija svih učesnika u procesu, koju vrši nosilac sprovođenja – za najveći broj aktivnosti nosilac sprovođenja je Opštinska uprava.

Ključni nalazi

Opština Knjaževac spada u IV kategoriju razvijenosti, sa nivoima zaposlenosti i zarada ispod nacionalnog ali i proseka regiona u kojem se nalazi. Međutim, s obzirom na veliku površinu, broj naselja i razuđenost, razvijenost se razlikuje unutar same opštine i, slično ostatku Srbije, postoji podela na razvijenije urbano jezgro i manje razvijene ruralne sredine. Od ukupno 86 naselja, 85 su seoska, a od njih, više od dve trećine se nalazi u brdskim i brdsko-planinskim područjima.

Iako pripada Zaječarskom okrugu, čije je sedište grad Zaječar, osim u administrativnom i zdravstvenom smislu, Knjaževac se ne oslanja u većoj meri na Zaječar. Čak po nekim parametrima, kao što su npr. broj malih i srednjih preduzeća i zaposlenost po glavi stanovnika, Knjaževac bolje stoji od Zaječara.

Geografski položaj Knjaževca može se tumačiti dvojako. S jedne strane, opština ima relativno povoljan geostrateški položaj pre svega zato što je dobro povezana sa susednim opštinama, relativno je blizu regionalnom centru Nišu a na istoku se graniči sa Bugarskom. S druge strane, Knjaževac nije pozicioniran neposredno uz autoput, nema granični prelaz na teritoriji opštine, a postojeća železnička pruga nije elektrificirana što sve zajedno negativno utiče na protok robe, radne snage i kapitala.

Kao i u većini drugih opština Južne i Istočne Srbije, demografska situacija u Knjaževcu nije najpovoljnija. Kao posledica nagle industrijalizacije u socijalizmu, u velikom broju knjaževačkih sela danas ima više penzionera nego radno sposobnog stanovništva dok u pojedinim naseljima više nema dece. Pored toga, nizak prirodni priraštaj i migracije mladih Knjaževčana ka Nišu i Beogradu zajedno su doprineli da penzioneri danas čine više od jedne trećine ukupnog stanovništva dok se broj radno sposobnog stanovništva ubrzano smanjuje, što zajedno generiše dugoročan pritisak na održiv razvoj opštine.

Tabela 1. Ključni indikatori razvijenosti

Teritorija	Stepen razvijenosti (2014)	Udeo zaposlenih (2020)	Prosečne neto zarade (2020)	Ekonomski agregat* (2020)	Stopa rizika od siromaštva (2013)
	Grupa razvijenosti JLS	% radno sposobnog stanovništva (15-64)	Apsolutni iznos (RSD)	Po glavi stanovnika	%
Pirot	II grupa	44.7	57.220	23.303	28,5
Zaječar	II grupa	36.0	52.912	19.980	26.5
Srbija bez Beograda i Vojvodine	/	41,5	49.796	19.397	33,3

Sokobanja	III grupa	41.9	49.197	19.153	27.4
Knjaževac	IV grupa	40.9	45.303	17.918	33.1
Boljevac	III grupa	34.2	50.331	16.757	38.2
Svrljig	IV grupa	36.9	42.570	15.409	40.2
Bela Palanka	IV grupa	27.3	45.047	12.802	44.5

* Ekonomski agregat ilustruje kupovnu moć po glavi stanovnika, tako što u količnik stavlja (1) ukupnu sumu zarada i sumu penzija u opština i (2) ukupan broj stanovnika u opštini (ekonomski agregat = 1/2).

Ipak, Knjaževac poseduje potencijale koje može i treba da iskoristi kako bi popravio sopstveni položaj. Glavne komparativne prednosti za ubrzani i održivi privredni razvoj Knjaževca su:

1. Duga preduzetnička tradicija knjaževačkog kraja
2. Ogromni prirodni potencijali za dalji razvoj poljoprivrede, turizma i zelene energije, naročito u rejonu Stare planine

Predlozi ključnih ciljeva, mera i aktivnosti za dalji razvoj Knjaževca, usklađene sa principima i ciljevima Agende 2030.

Ključni ciljevi, mere i aktivnosti za dalji razvoj Knjaževca, usklađene sa principima i ciljevima Agende 2030, mogu se predstaviti na sledeći način:

KLJUČNI CILJEVI U OKVIRU RAZVOJNOG PRAVCA RAZVOJ PRIVREDE	
<p>1. Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 8.2: Postići više nivoje ekonomske produktivnosti preko diversifikacije, tehnoloških unapređenja i inovacija, između ostalog i fokusirajući se na radno intenzivne i visoko profitabilne sektore.</i></p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 8.3: Promovisati razvojno orijentisane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje pristojnih poslova, preduzetništvo, kreativnost i inovativnost i podsticati formalno osnivanje i rast mikropreduzeća, odnosno malih i srednjih preduzeća.</i></p>	
<p>2. Iskorišćavanje prirodnog bogatstva za razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 2.3: udvostručiti poljoprivrednu produktivnost i prihode malih proizvođača hrane, a posebno žena, starosedelačkog stanovništva, porodičnih poljoprivrednih proizvođača i stočara, između ostalog i preko</i></p>	

<p><i>bezbednog i jednakog pristupa zemljištu, drugih proizvodnih resursa i inputa, znanja, finansijskih usluga i tržišta.</i></p>	
<p>3. Razvoj turističkih potencijala uz zaštitu životne sredine i korišćenje zelene energije</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 8.9: osmisliti i primeniti politike za promovisanje održivog turizma koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode.</i></p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 12.2: Do kraja 2030. postići održivo upravljanje i efikasno korišćenje prirodnih resursa</i></p>	
KLJUČNE MERE U OKVIRU RAZVOJNOG PRAVCA RAZVOJ PRIVREDE	
<p>1. Izgradnja nove i obnavljanje postojeće infrastrukture</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 9.1: Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i prilagodljivu infrastrukturu, uključujući regionalnu i međugraničnu infrastrukturu, kako bi se podržali ekonomski razvoj i ljudsko blagostanje, sa fokusom na jeftinom i jednakom pristupu za sve. (vidi cilj 1)</i></p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 11.2: omogućiti pristup bezbednim, jeftinim, pristupačnim i održivim transportnim sistemima za sve, unapređujući bezbednost na putevima, pre svega proširivanjem obima javnog prevoza, uz obraćanje posebne pažnje na potrebe onih koji se nalaze u ranjivim situacijama, žena, dece, osoba sa invaliditetom i starijih lica. (vidi cilj 1)</i></p>	
<p>2. Unapređenje tržišta rada, kroz aktivne mere i formalizaciju rada</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 8.5: postići punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe sa invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrednosti. (vidi cilj 1)</i></p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 4.4: znatno povećati broj mladih i odraslih koji imaju relevantne veštine, između ostalog i tehničke i stručne, za zaposlenje, pristojne poslove i preduzetništvo. (vidi cilj 1)</i></p>	
<p>3. Razvoj programa podrške privatnom sektoru</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 8.3. (vidi cilj 1)</i></p>	
<p>4. Unapređenje obima i kvaliteta servisa koje lokalna samouprava pruža privrednicima</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 16.3: Razviti delotvorne, odgovorne i transparentne institucije na svim nivoima. (vidi cilj 1)</i></p>	

<p>5. Razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede sa fokusom na stočarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i pčelarstvo</p> <p><i>Usklađeno sa ciljem 2.3 (vidi cilj 2)</i></p>	
<p>6. Razvoj objedinjene turističke ponude</p> <p><i>Usklađeno sa ciljevima 2.3 (vidi cilj 3), 8.9 (vidi cilj 3) i 12.b: osmisliti i primeniti politike za promovisanje održivog turizma koji stvara radna mesta i promoviše lokalnu kulturu i proizvode.</i></p>	
<p>! Sprovedenju svih mera mora da prethodi adekvatna analiza uticaja na životnu sredinu, blagovremeno dostupna zainteresovanoj javnosti.</p> <p><i>Usaglašeno sa ciljem 15.4: osigurati očuvanje planinskih ekosistema, uključujući njihov biodiverzitet, kako bi se njihovi kapaciteti unapredili tako da pružaju korist koja ima suštinski značaj za održivi razvoj.</i></p>	
KLJUČNE AKTIVNOSTI U OKVIRU RAZVOJNOG PRAVCA RAZVOJ PRIVREDE	
<p>MERA 1 - Izgradnja nove i obnavljanje postojeće infrastrukture (u okviru CILJA 1: Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U saradnji sa republičkim vlastima pokrenuti inicijativu za otvaranje graničnog prelaza ka Bugarskoj na teritoriji opštine Knjaževac • U saradnji sa republičkim vlastima pokrenuti inicijativu za elektrifikaciju i modernizaciju postojeće železničke pruge Niš/Crveni Krst - Knjaževac - Zaječar - Prahovo Pristanište • Uređenje i revitalizacija atarskih puteva • Adaptacija i rekonstrukcija seoskih domova, školi, ambulanti i druge seoske komunalne infrastrukture • Razvoj zelene, pre svega energije vetra ali i solarne energije na području Stare planine, u saradnji sa lokalnim preduzećima • Ozakonjenje komunalne infrastrukture od značaja za privredu i nove investicije • Upis komunalne infrastrukture u javne registre • Uspostavljanje GIS-a kao instrumenta za upravljanje lokalnim ekonomskim razvojem. 	

MERA 2 - Unapređenje tržišta rada, kroz aktivne mere i formalizaciju rada (u okviru CILJA 1: Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti)

- Direktni podsticaji kompanijama za zapošljavanje (npr. „Moja prva plata“) i podrška kompanijama pri obukama zaposlenih (vaučeri za obuke)
- Angažovanje privatnih kompanija za izradu programa prekvalifikacije i dokvalifikacije
- Podrška Tehničkoj školi Knjaževac da uvede nekoliko novih i vrati neke stare smerove poput: instalatera klima uređaja, tehničara za oblikovanje nameštaja i enterijera i prehrambenog tehnologa
- Organizovanje preduzetničkih mentorskih programa za preduzetnike u poslovanju.
- Proširenje broja smerova i unapređenje postojećih kapaciteta za obrazovanje kadrova u oblasti ugostiteljstva i turizma
- Podsticanje zapošljavanja ranjivih grupa poput mladih, lica starijih od 50 godina, Roma, osoba sa invaliditetom, nekvalifikovanih i niskokvalifikovanih radnika kao i tehnoloških viškova
- Pojačan inspeksijski nadzor u borbi protiv neformalne zaposlenosti i neregistrovanih preduzeća.

MERA 3 - Razvoj programa podrške privatnom sektoru (u okviru CILJA 1: Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti)

- Ozvaničiti i uvesti u legalne tokove rad postojeće Industrijske zone Knjaževac i ulagati u njenu promociju, opremanje i širenje uz saradnju i razmenu znanja sa susednom Industrijskom zonom Pirot čije uspešno delovanje je prepoznato na međunarodnom nivou
- Podsticanje povezivanja, spajanja i pripajanja MMSP unutar istih ili srodnih delatnosti, pre svega u industriji prerade voća, nameštaja i metalnoj industriji
- Podrška razvoju senior programa, u kojima bi ljudi sa iskustvom u nekadašnjim velikim knjaževačkim kompanijama – pre svega u oblasti prerade voća, obuće, tekstila i nameštaja – svoje tehničko znanje i iskustvo prenosili na mlađe generacije.
- Nastaviti sa već uspešnom praksom osnivanja lokalnih revolving fondova, u cilju beskamatnog finansiranja malih proizvođača kako bi mogli da izvrše potrebne investicije i unaprede svoju proizvodnju
- Ostvariti novu i pojačati postojeću saradnju sa domaćim i međunarodnim razvojnim agencijama i programima koje sprovode EU, USAID, GiZ, SDC, Fondacija Ana i Vlade Divac itd.

- Ispitati potencijale za razvoj metaloprerađivačke i mašinske industrije u Knjaževcu imajući u vidu dolazak Hatibe

MERA 4 - Unapređenje obima i kvaliteta servisa koje lokalna samouprava pruža privrednicima (u okviru CILJA 1: Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti)

- Uspostavljanje sistema eUsluga od značaja za privredu
- Ažuriranje elektronske baze postupaka od značaja za privredu
- Unapređenje dvosmerne komunikacije sa privredom kroz dalji razvoj funkcionalnosti veb sajta (internet prezentacije) opštine Knjaževac

MERA 5 - Razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede sa fokusom na stočarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i pčelarstvo (u okviru CILJA 2: Iskorišćavanje prirodnog bogatstva za razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede)

- Komasacija poljoprivrednog zemljišta.
- Izgradnja sistema za navodnjavanje.
- Podrška postojećim modernim farmama, sa naglaskom na organsku proizvodnju
- Promovisati lokalne poljoprivredne proizvode i povezivati lokalne proizvođače sa lokalnim/regionalnim distributerima i HORECA sektorom (hoteli, restorani, kafici)
- Posebno se posvetiti ulaganju u plasman i promociju višnjevog vina poput „Višnjice“ kao ekskluzivnog i originalnog knjaževačkog brenda
- Aktivne mere privlačenja intenzivnih poljoprivrednih proizvođača u oblasti stočarstva
- Podrška i asistencija pri apliciranju za IPARD programe i korišćenje sredstava
- Edukacija u oblasti stočarstva, voćarstva, vinogradarstva i pčelarstva kako bi se što adekvatnije iskoristili postojeći potencijali Knjaževca
- Predstavljanje knjaževačkih tradicionalnih proizvoda na nacionalnim sajmovima i festivalima, kao što je npr Agro Belgrade

MERA 6: Razvoj objedinjene turističke ponude (u okviru CILJA 3: Razvoj turističkih potencijala uz zaštitu životne sredine i korišćenje zelene energije)

- Podrška izgradnji novih i širenju i modernizaciji postojećih smeštajnih i ugostiteljskih kapaciteta (hoteli, planinarski domovi, kafici, restorani) na Staroj planini
- Izgradnja pijace sa lokalnim proizvodima na Staroj planini (predviđene Prostornim planom) koja bi bila funkcionalna i u zimskom periodu kada ima najviše turista
- Izgradnja komunalne infrastrukture koja bi podržala turističku ponudu
- Podrška Turističkoj organizaciji i planinarskim udruženjima na razvoju turističke ponude – kroz uspostavljanje turističkih info centara, turističku signalizaciju, mapiranje atrakcija kroz odgovarajuće aplikacije, i sl.

- Podrška postojećim neformalnim kanalima promocije i oglašavanja, kao što su facebook grupe i instagram stranice
- Promocija i ulaganje u zdravstveni turizam – s obzirom na veliki broj pčelara i košnica moguće je ulagati u inhalacione košnice
- Promocija i ulaganje banjskog turizma sa fokusom na Rgošku Banju
- Uspostavljanje saradnje sa Pirotom, radi kompletiranja zajedničke i komplementarne turističke ponude
- Predstavljanje knjaževačkih tradicionalnih proizvoda na nacionalnim sajmovima i festivalima, kao što je npr Agro Belgrade
- Promocija razvoja etno-turizma kroz međuzavisnost poljoprivrede i turizma na primeru Etno sela Stara planina
- Povezivanje različitih oblika turizma (banjski, zdravstveni, sportsko-rekreativni, ribolovni, gastro-vinski, kulturni i manifestacioni turizam) i objedinjavanje turističke ponude

OBRAZLOŽENJE RAZVOJNIH CILJEVA I SA NJIMA USKLAĐENIH MERA I AKTIVNOSTI

1. Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti

Knjaževac je oduvek bio poznat po svom „preduzetničkom duhu“ koji se ogleda u velikom broju malih i srednjih preduzeća. Štaviše, na svom vrhuncu u socijalizmu, Knjaževac je bio industrijski grad sa nekoliko privrednih „giganata“ i za ovaj grad se kolokvijalno govorilo da je imao više zaposlenih nego stanovnika. Međutim, raspad savezne države i privredni pad 90ih godina i nagla tranzicija iz 2000ih, zajedno su doveli do naglog pada privredne aktivnosti i rasta nezaposlenosti. Posle više bezuspešnih pokušaja, neka od ovih velikih preduzeća su privatizovana ali su „život“ nastavila u značajno smanjenim kapacitetima, te italijanski Falc East danas predstavlja jedino veliko preduzeće u Knjaževcu.

Najveći broj zaposlenih u Knjaževcu, njih više od tri četvrtine, radi u prerađivačkoj industriji, javnom sektoru i trgovini na veliko i malo. Prerađivačka industrija, pre svega tekstil, obuća, nameštaj i prerada voća¹, predstavlja glavni izvor zaposlenosti (40%) i, sa 162 zaposlena na 1000 radno sposobnog stanovništva, značajno prevazilazi prosek Srbije kao i regiona Južne i Istočne Srbije. U javnom sektoru, koji čine administracija, obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, i javna komunalna preduzeća, zaposleno je skoro 25% zaposlenih. Sa oko 100 zaposlenih na 1.000 stanovnika, kapaciteti javne uprave Knjaževca odgovaraju proseku Srbije i nisu dalje razmatrani. Na trgovinu na veliko i malo se odnosi još oko 10% zaposlenih.

¹ Sektor prerade voća biće obrađen u okviru trećeg cilja koji pokriva poljoprivredu.

Tabela 2. Tržište rada

Teritorija	Osnovni indikatori na tržištu rada				Sektorska struktura zaposlenosti			
	Radno sposobno stanovništvo	Registrirana zaposlenost*	Registrirana nezaposlenost	Neaktivno ili neformalno stanovništvo	Prerađivačka industrija	Javni sektor	Trgovina na malo i veliko	Ostalo
	Na 1000 stanovnika	na 1000 radno sposobnog stanovništva						
Pirot	629	447	150	403	179	100	49	118
Sokobanja	590	419	136	445	23	116	54	226
Srbija bez Beograda i Vojvodine	640	415	141	444	119	99	60	136
Knjaževac	575	409	165	426	162	103	45	99
Svrljig	543	369	236	395	172	54	46	97
Zaječar	614	360	135	505	51	120	64	125
Boljevac	605	342	135	523	60	54	30	198
Bela Palanka	606	273	313	414	65	79	36	93

Tabela 3. Poslovni sektor i prerađivačka industrija

Sektor/Firma	Broj preduzeća/preduzetnika	Broj zaposlenih	Poslovni prihodi	BDV	Izvoz	Prosečna neto zarada
	Apsolutni iznos	Apsolutni iznos	Hiljade evra	Hiljade evra	Hiljade evra	Evra
Poslovni sektor*	494	3.896	116.993	30.314	37.580	306
Prerađivačka industrija	26%	62%	54%	63%	93%	107%

Obučarska industrija	1%	31%	24%	27%	67%	96%
Falc East doo	0%	30%	24%	27%	67%	101%
Tekstilna industrija	2%	8%	2%	6%	0%	80%
Cameleon doo	0%	3%	1%	2%	0%	82%
Giuseppe Leva doo	0%	1%	0%	1%	0%	88%
Textil Mako-Tex 87 doo	0%	1%	0%	1%	0%	82%
Proizvodnja nameštaja	1%	6%	6%	9%	12%	94%
S.C.S. plus doo	0%	4%	5%	7%	12%	189%
Mobi Furniture Factory doo	0%	1%	1%	1%	0%	101%
Metalska industrija	3%	3%	3%	3%	2%	86%
Šukom doo	0%	1%	1%	1%	1%	98%
Hatiba doo**	0%	0%	0%	0%	1%	0%

Izvor: Agencija za privredne registre, kalkulacije autora

*Kako bi se što adekvatnije prikazao poslovni sektor, podaci iz tabele izostavljaju javni sektor (koji obuhvata javnu upravu, lokalnu samoupravu i javna i komunalna preduzeća), finansijski sektor, individualne poljoprivrednike, kao i one preduzetnike koji nemaju javno dostupne finansijske izveštaje na APR-u.

**Prema podacima iz medija u Hatibi bi trebalo da trenutno radi 50ak radnika. Međutim, na APR-u piše da od početka poslovanja imaju 0 zaposlenih.

Najveći poslodovac koji ujedno predstavlja i najznačajnijeg stranog investitora je italijanska firma koja se bavi proizvodnjom obuće Falc East, koja drži više od jedne četvrtine ukupne korporativne zaposlenosti i generiše 2/3 od ukupnog izvoza iz Knjaževca. Pored Knjaževca, ova firma je prisutna i u Zrenjaninu i u Rumi. Samo u knjaževačkom pogonu, Falc East proizvede svake godine oko milion pari obuće za decu i odrasle i gotovo celokupna proizvodnja se izvozi na tržište Amerike, Evropske unije, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Kine i Indije. Međutim, zarade u ovoj firmi su relativno niske i nalaze se ispod opštinskog proseka.

Pored obučarske, značajne su domaće investicije u proizvodnju nameštaja i tu se, po nivou zarada i poslovnim rezultatima može izdvojiti preduzeće S.C.S. Plus. To je najveći proizvođač delova za stolice od furnira na balkanskom poluostrvu i godišnje proizvede milion delova, sedišta školjki, naslona, ploča – tabli za pisanje. Ova firma je izvozno orijentisana, jer 93% ostvarene proizvodnje realizuje na ino tržišta (Nemačka, Holandija, Norveška) u vrednosti od 2,5 miliona EUR.

U tekstilnoj industriji u Knjaževcu prisutna si tri relevantna igrača, „Cameleon“, „Guiseppe Leva“ i „Textil Mako-Tex 87“, sva tri u domaćem vlasništvu, i oni zajedno drže više od 2/3 zaposlenosti u ovom sektoru, koji inače zapošljava oko 300 radnika. Međutim, preduzeća u ovoj delatnosti uglavnom se oslanjaju na niske troškove radne snage gde zaposleni primaju minimalnu zaradu.

Kada je reč o metalskoj industriji, nemačka kompanija HATIBA, koja se bavi obradom i presvlačenjem metala za građevinsku industriju, otvorila je 2020. godine svoj pogon u Knjaževcu. Ova firma na svetskom tržištu saraduje sa gigantima kao što su BMW, Adidas i Ikea, a prema rečima rukovodstva, 50% proizvodnje planirano je za izvoz u Nemačku. Na kraju, prisutan određen broj relevantnih igrača u delatnosti proizvodnje kotlova.

Od aktuelnih investicija koje će imati nesumnjiv uticaj na poslovni sektor u Knjaževcu može se izdvojiti italijanska kompanija Progetti, koja je sredinom 2020. godine počela gradnju fabrike obuće u Knjaževcu, u kojoj će, prema najavama, biti zaposleno 150 radnika. Glavni predmet aktivnosti firme je prerada poluproizvoda i gotove obuće za najveće svetske modne kuće kao što su Gucci i Prada. Pored toga, s obzirom na dolazak irske kompanije Aptiv, koja se bavi proizvodnjom električnih instalacija za automobile, u susedni Zaječar, gde će zapošljavati 2500 ljudi, izvesno je da će ova firma zapošljavati radnike i iz okolnih mesta kao što je Knjaževac.

Zanimljiva je činjenica da, iako Knjaževac zvanično nema registrovanu Industrijsku zonu, ona *de facto* postoji i u njoj posluje određen broj preduzeća (SCS, Hatiba, Mobi i uskoro i Progetti). Podaci o njenoj veličini, ukupnom broju preduzeća, i poslovnim performansama zone (obrt, izvoz itd.) nisu javno dostupni.

Uprkos relativno dinamičnom poslovnom sektoru, ishodi na knjaževačkom tržištu rada su manje povoljni od očekivanih. Pre svega, usled već pomenutih demografskih trendova, Knjaževac ima osetnu nižu stopu radno sposobnog stanovništva nego Srbija u proseku. Iako poslednjih nekoliko godina beleži poboljšanje performansi na tržištu rada, Knjaževac po trenutnim nivoima registrovane zaposlenosti i zarada stoji lošije ne samo od republičkog proseka već i od proseka Južne i Istočne Srbije.

Jedan od velikih problema jeste neusklađenost školskog sistema sa tržištem rada, što se ogleda u činjenici da je veliki broj knjaževačkih preduzeća prijavio deficit kadrova u „core“ delatnostima, kao što su: instalateri klima uređaja, tehničari za oblikovanje nameštaja i enterijera i prehrambeni tehnolozi.

Paralelnim sprovođenjem aktivnih mera na tržištu uz istovremenu reformu školskog programa ali i razvoj neformalnog obrazovanja i obuka na radu, Knjaževac bi mogao u većoj meri da unapredi ponudu i produktivnost radne snage. Fokus bi svakako trebalo da bude razvoj domaćih malih i srednjih preduzeća ali i podsticanje saradnje i ukрупnjavanja (npr. kroz asocijacije, zajedničke brendove itd) MMSP unutar istih ili srodnih delatnosti, radi stvaranja velikih sistema oko kojih bi se stvorila mreža dobavljača i pružaoca usluga. U tom smislu,

preduzeća poput S.C.S. Plus u industriji nameštaja i Hatibe u metalskoj industriji imaju potencijal da odigraju ulogu pokretača i nosioca privrednog razvoja Knjaževca.

U razgovorima sa predstavnicima malih i srednjih preduzeća u Knjaževcu (SCS plus, Alfa klima, Desing d.o.o., NLX Adria) izražena je velika potreba za specifičnim obrazovnim profilima, koji bi sticali dodatne kompetencije, odnosno znanja i veštine u samim preduzećima i to kroz programe dualnog obrazovanja. U knjaževačkoj privredi je među uglavnom lokalnim privrednicima/poslodavcima, koji imaju strateške interese za dugoročnim razvojem poslovanja u opštini Knjaževac i u regionu, iskazana potreba da se sistemski, i trajno reši problem deficitarne radne snage. Ovi poslodavci su iskazali spremnost da se uključe u proces obrazovanja a neki su i do sada uspešno učestvovali u programima dualnog obrazovanja.

U Srbiji je pre nekoliko godina uspostavljen Nacionalni model dualnog obrazovanja, koji se oslanja na iskustva i primere iz zemalja koje imaju razvijeno dualno obrazovanje, a uvodi se u obrazovne programe na teritorijalnom principu i to samo kada poslodavci iskažu potrebu i mogućnost za prijem učenika na učenje kroz rad.

SCS plus – stvaranje kompetentnih kadrova kroz sopstveno investiranje u obrazovanje

Preduzeće SCS plus je izvozno orijentisano i 93% ostvarene proizvodnje realizuje na ino-tržišta u vrednosti od 2.500.000 EUR (Nemačka, Holandija, Norveška). Onih 7% proizvodnje na domaćem tržištu je uglavnom za javni sektor – opremani su studentski domovi 2018. godine, a ove godine je dobijen tender za modernizaciju učionica osnovnih škola. Izvoz se radi za poznatog kupca. Preduzeće je najveći proizvođač delova za stolice od furnira na balkanskom poluostrvu. Godišnje proizvede milion delova, sedišta školjki, naslona, ploča – tabli za pisanje. Jedan od najznačajnijih projekata preduzeća SCS Plus je opremanje Univerziteta u Frankfurtu i opremanje Opere u Lajpcigu. Dobitnici su više domaćih prestižnih priznanja. Prema mišljenju direktorke kompanije Lidije Nikolić, mladi koji dolaze iz Tehničke srednje škole u Knjaževcu nemaju specifična stručna znanja neophodna za sofisticirane tehnološke procese obrade plastike, te je zbog toga Kompanija ušla u program dualnog obrazovanja u saradnji sa Tehničkom školom i pomogla da se izradi kurikulum praktičnog dela obuke za CNC operatere. U kompaniji smatraju da bi trebalo povećati broj obrazovnih profila koji se realizuju kroz program dualnog obrazovanja. Prošle godine su se dva radnika posle završene srednje škole odmah zaposlili kao CNC operateri, čije će stručno usavršavanje firma dalje finansirati. Politika firme je da se u njoj zapošljavaju ili mladi ljudi koji su prošli kroz ceo proces dualnog obrazovanja i razvojno stasali u neposrednoj proizvodnji, ili učestvovanje u pripremi programa koje organizuju drugi realizatori (Centar za obuku itd).

Opština Knjaževac će unaprediti saradnju sa Privrednom komorom Srbije i Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, kako bi se povećao broj zanimanja u tehničkoj školi Knjaževac koja se realizuju po programu dualnog obrazovanja. Početkom naredne godine izvršiće se anketiranje poslodavaca koji žele da se uključe, kroz popunjavanje izjave o nameri za uključivanje u dualno obrazovanje. Na bazi prikupljenih izjava o nameri, Privredna komora

Srbije formiraće predlog o potrebama privrede sa teritorije opštine Knjaževac za budućim kadrovima i dostaviće ga Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Na osnovu ovog predloga donosi se odluka o strukturi upisa u srednje škole za dualni model obrazovanja – broju učenika i odeljenja za obrazovanje u dualnom sistemu. Razmotriće se uvođenje podsticaja kompanijama koje izraze interesovanje za učestvovanje u programima dualnog obrazovanja kroz uvođenje vaučera i eventualno preuzimanje obaveze na plaćanje naknade učenicima u programu dualnog obrazovanja.

Mladi u Knjaževcu se i dalje suočavaju sa poteškoćama pri ulasku na tržište rada. Pored toga što nisu zaposleni, značajan broj mladih ljudi istovremeno je i van procesa obrazovanja i obuke. Za one koji završe srednju stručnu školu, a ne žele ili nemaju uslova da studiraju, nastavak školovanja može biti i prekvalifikacija u drugo zanimanje istog stepena stručne spreme. Prekvalifikacija podrazumeva vanredno školovanje u stručnoj školi polaganjem ispita iz stručnih predmeta, kao i završnog ispita nekog drugog obrazovnog profila u istom trajanju, iz iste ili neke druge struke. Rukovalac građevinskom mehanizacijom može se, na primer, prekvalifikovati u automehaničara, vozača motornih vozila, rukovaoca-mehaničara poljoprivredne mehanizacije ili neko drugo zanimanje III stepena. Slično, arhitektonski tehničar se može prekvalifikovati u geodetskog tehničara, ekonomskog tehničara, elektrotehničara računara, tehničara drumskog saobraćaja i druga zanimanja IV stepena.

Alfa klima - Kroz projekat „Znanjem do posla“ do kvalifikovane radne snage

Preduzeće „Alfa klima“ je osnovano 1998. godine i ima 20 zaposlenih. Bavi se proizvodnjom rashladne i ventilacione opreme. Kompanija je jedan od vodećih proizvođača toplotnih pumpi u našoj zemlji. Oko 70% proizvodnje se plasira u zemlji a 30% u regionu, uglavnom u Republici Srpskoj a planira se proširenje – plasman na rumunsko tržište.

Za SSS zanimanja koja su potrebna preduzeću, srednja Tehnička škola u Knjaževcu ne obrazuje odgovarajuće profile. Od pet obrazovnih profila koje u ovom trenutku ima Tehnička škola Knjaževac (geodezija i građevinarstvo, tekstilstvo i kožarstvo, mašinstvo i obrada metala, ekonomija, pravo, administracija i trgovina, ugostiteljstvo i turizam) ni jedan ne zadovoljava potrebe preduzeća. Prema mišljenju direktora preduzeća „Alfa klima“ Jovana Jovića, preduzeće u ovom trenutku na lokalnom tržištu rada ne može da dobije obučenog radnika i potreban je značajan period da se radnik uvede u posao – posebno jer se radi o preduzeću koje nema masovnu serijsku proizvodnju već svaki radnik radi u nekoliko faza, odnosno segmenata proizvodnje.

Do pre nekoliko godina profil instalater klima uređaja je postojao u Tehničkoj školi a onda je bez obrazloženja ukinut – iako potrebe za ovim kadrom permanentno ima ne samo Alfa klima već postoje i široke mogućnosti za samozapošljavanje mladih nakon završene srednje škole.

Da bi se ovaj problem rešio, opština Knjaževac je pružila podršku preduzeću da u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje izvrši prekvalifikaciju i dokvalifikaciju radne snage prema specifičnim potrebama preduzeća. Preduzeće je 2019. godine učestvovalo u projektu

"Znanjem do posla" gde je pružalo stručnu praksu zainteresovanim mladima koji su imali odgovarajuće SSS.

Menadžeri uspešnih malih i srednjih preduzeća u Knjaževcu, sa kojima su obavljani razgovori tokom realizacije projektnih aktivnosti su izrazili spremnost da učestvuju u razvoju šeme mentorskih programa sa početnicima u poslovanju, odnosno preduzetnicima i mikro preduzećima u Knjaževcu. U saradnji sa Regionalnom razvojnom agencijom je potrebno razviti šemu B&B mentorskih programa koji će uspostaviti početne kapacitete preduzetnika i mikro preduzeća, posebno u IT biznisu (razvoj interne organizacije i upravljanja, pristup izvorima finansiranja, razvoj biznis planova).

NLX ADRIA - Knjaževac

Preduzeće spada u krug mikro pravnih lica i ima troje stalno zaposlenih. U širem sastavu tima su i brojni frilenseri (grafičar, po projektu, modelari za 3D grafiku). U tom smislu, u proširenom sastavu je još desetak ljudi, koji su svi preduzetnici u sistemu paušalnog oporezivanja. Frilenseri kao saradnici su sa cele teritorije Srbije – ne samo iz Knjaževca. U Knjaževcu postoji problem da se nadje odgovarajući stručni kadar, te su frilenseri koji saraduju sa firmom uglavnom iz većih gradova – npr. grafičar je iz Novog Sada. Osim ovog problema postoji i taj da mladi ljudi koji bi se obučavali za posao u digitalnom marketingu ili softverskom inženjerstvu veoma brzo nakon što ovladaju poslom otvore svoju firmu ili odu u inostranstvo. Direktor firme, Petar Djordjević izrazio je spremnost da mentorski odnosno stručno i savetodavno podrži nove start-up IT firme osnovane u Knjaževcu koje bi komplementarno saradivale na razvoju novih usluga i programa za EU tržište.

Iako opština Knjaževac već desetak godina kroz različite inicijative i projekte unapređuje i modernizuje opštinske usluge privredi, proces digitalizacije opštinskih usluga je tek u početku. U narednom periodu, ključni fokus bi trebalo da bude na modernizaciji opštinskih usluga kroz uvođenje digitalnih rešenja sa ciljem da usluge budu pristupačnije i na efikasniji način dostupne privredi.

U Agendi 2030 i Novoj urbanoj agendi UN preporučuje se promovisanje IKT, upotreba otvorenih, participativnih i korisnički orijentisanih digitalnih platformi i alata i korišćenje geo-informacionih tehnologija. Podržava se nauka, istraživanje i inovacije za prikupljanje, analizu, standardizaciju i deljenje podataka. Ističe se značaj jačanja kapaciteta i promovišu na podacima zasnovane (evidence-based) politike. U Međunarodnim smernicama za urbanističko i prostorno planiranje daje se preporuka javnim vlastima da u saradnji sa privredom, stručnim udruženjima i drugim relevantnim partnerima, promovišu geoprostorne tehnologije za prikupljanje podataka, IKT, adresne registre, zemljišne registre i registre vlasništva, kao i umrežavanje i razmenu znanja za tehničku i društvenu podršku implementaciji urbanističkih i prostornih planova.² Urbana agenda Evropske unije ima kao

² Preporuke za strukturu informacionih sistema o prostoru na lokalnom nivou nalaze se u Uredbi o utvrđivanju Programa implementacije Prostornog plana Republike Srbije za period od 2016. do 2020. godine („Službeni glasnik RS”, broj 104/16) i priručniku za klasifikaciju namena zemljišta i planskih oznaka u planskim dokumentima. U skladu

jednu od 12 prioriternih tema digitalnu tranziciju sa fokusom na prikupljanje podataka, bolje korišćenje otvorenih podataka, upravljanje podacima (uzimajući u obzir kapacitete korisnika za njihovu upotrebu) i digitalne usluge (uzimajući u obzir nove tehnologije).

Opštinska uprava Knjaževac još uvek ne koristi geoprostorne baze podataka kao instrument za planiranje privrednog razvoja, kao ni prilikom planiranja i praćenja realizacije investicionih projekata. U tom smislu, Srednjoročnim planom bi trebalo predvideti uspostavljanje digitalnih prostornih baza podataka o zemljištu, saobraćaju, komunalnoj i ostaloj infrastrukturi i drugih geoprostornih baza od značaja za privredu i potencijalne investitore u formi otvorenih podataka (GIS baza).

Uspostavljanje kvalitetnih geoprostornih baza podataka nije jednostavan zadatak i zahteva blisku saradnju sa velikim brojem institucija na republičkom i lokalnom nivou – od pripreme adekvatnih podloga do definisanja adekvatnih poslovnih procedura za ažuriranje podataka i naravno i projektovanja mehanizama za pristupe različitim kategorijama korisnika. GIS sa unapređenim funkcionalnostima bi svakakako mogao i trebalo bi da doprinese efikasnijem pružanju usluga lokalne uprave, boljem upravljanju građevinskim i poljoprivrednim zemljištem i optimalnom korišćenju društveno-ekonomskih potencijala opštine Knjaževac. Uvođenjem GIS-a stvorice se uslovi za bolje planiranje lokalnog ekonomskog razvoja zasnovano na korišćenju tačnih podataka kao i za donošenje odluka i upravljanje ne samo javnim, već i privrednim resursima.

Na internet portalu opštine Knjaževac bi trebalo ustanoviti poseban deo – veb portal za investitore iz javnog i privatnog sektora, sa ažurnim geoprostornim podacima koji bi prikazivali granice postojećih urbanističkih planova sa zonama i namenama površina kao i granice planova koji su u procesu izrade, katastarske podatke o parcelama, zonama, pravu svojine i ograničenjima raspolaganja i sl. Moderna i efikasna lokalna samouprava jedan je od imperativa u procesu pridruživanja EU, a uvođenje novih softverskih rešenja i digitalizacija postojećih usluga su ključni upravljački instrument održivog urbanog razvoja. U međunarodnim dokumentima na evropskom i svetskom nivou se takođe digitalizacija promovise kao jedan od važnih instrumenata urbanog razvoja. Tokom javno-privatnog dijaloga koji je tokom oktobra i novembra organizovan sa predstavnicima knjaževačke privrede, privrednici uglavnom nisu navodili da koriste bilo koji elektronsku uslugu koju pruža Opštinska uprava opštine Knjaževac, sa izuzetkom CEOP-a, odnosno sistema za objedinjeno izdavanje građevinskih dozvola.

Iako je uspostavljanjem novog portala eUprave Kancelarija za informacione tehnologije i elektronsku upravu Vlade Republike Srbije omogućila gradovima i opštinama da na portal eUprave postavie elektronske usluge i to kako one koje se u potpunosti realizuju elektronskim putem (stranka dobija i elektronski potpisano rešenje ili drugi akt kojim se konačno rešava njen zahtev) tako i one usluge koje se podnose elektronski a kasnije rešavaju na

sa načelom interoperabilnosti ove baze podataka u vidu registara, evidencija i informacionih sistema na nacionalnom i lokalnom nivou obrazovaće se u skladu sa Zakonom o Nacionalnoj infrastrukturi geoprostornih podataka („Službeni glasnik RS”, broj 27/18).

konvencionalan način te stranka dobija u pisanoj formi rešenje, za sada Opština Knjaževac nije postavljala elektronske usluge na portal eUprave.

Opštinska uprava opštine Knjaževac doduše je omogućila elektronsko podnošenje određenih zahteva tokom trajanja pandemije virusa Covid-19, i to 26 usluga od kojih se samo jedna odnosi na pravna lica – zahtev za izdavanje poreskog uverenja. Do sada nije omogućeno pružanje nijedne usluge preko portala eUprave i takođe nije kreirana nijedna eUsluga prilagođena potrebama privrede. Za usluge koje se pružaju preko portala opštine Knjaževac, nijedna usluga ne može da se plati korišćenjem elektronskih servisa za plaćanje, iako opcija plaćanja kreditnom/debitnom karticom već duže vreme postoji na portalu eUprave.

Uz navedeno, Opština Knjaževac ne koristi portal eUprave ni za najave i objave kao što su javni pozivi za subvencionisane kredite za privrednike, subvencije za poljoprivredu, javni pozivi za učešće na licitaciji za davanje u zakup poslovnog prostora i sl. koje po svojoj prirodi treba da dopru do šireg kruga zainteresovanih subjekata koji često posećuju portal eUprava jer eUsluge, koje su od interesa za privredu ne moraju da budu samo administrativni (upravni) postupci koji se pokreću eZahtevom, već i javni pozivi, konkursi, licitacije i sl.

Do kraja prve godine važenja srednjoročnog plana je potrebno, u saradnji sa Kancelarijom za informacione tehnologije i elektronsku upravu, i na osnovu analize potreba i očekivanja privredne zajednice, razviti i učiniti dostupnim najmanje pet elektronskih usluga za potrebe privrede. Istovremeno, potrebno je definisati plan obuke službenika za primenu propisa iz oblasti elektronskog poslovanja koji su neophodni za razvoj e-uprave.

Na internet prezentaciji Opštine Knjaževac se ne nalazi elektronska evidencija postupaka koje sprovodi opštinska uprava, iako je Uredbom o bližim uslovima za izradu i održavanje veb prezentacije organa ("Službeni list RS" br. 104/18) svaki organ javne vlasti dužan da u posebno označenom delu veb prezentacije, koji se označava nazivom "Usluge" navede usluge koje pruža, odnosno određene aktivnosti u okviru nadležnosti i ovlašćenja, koje fizičkim, pravnim licima i drugim organima omogućavaju ostvarivanje određenih prava i ispunjavanje obaveza.

U Srednjoročnom planu je potrebno predvideti aktivnost uspostavljanja elektronskog registra postupaka Opštine Knjaževac, za čije sprovođenje bi bila odgovorna opštinska uprava opštine Knjaževac.

Privrednici tokom intervjua i na fokus grupama nisu pominjali sajt opštine Knjaževac, kao mesto na kome mogu da dobiju relevantne informacije za poslovanje (uputstva o primeni propisa, obaveštenja o dostupnim subvencijama na republičkom i opštinskom nivou, linkove ka elektronskim uslugama, kalkulatori lokalnih taksi itd). U tom smislu, neophodno je izvršiti reorganizaciju internet prezentacije (sajta Opštine) kako bi on postao osnovno sredstvo komunikacije Opštinske uprave sa privrednicima, nudeći im sve neophodne informacije o subvencijama privredi i poljoprivredi, javnim nabavkama, konkursima, elektronskim uslugama itd. Za unos podataka na prezentaciju je potrebno zadužiti Opštinsku upravu opštine Knjaževac, odnosno njene unutrašnje organizacione jedinice koje u okviru svojih nadležnosti prikupljaju i koriste različite podatke i koje ih, u adekvatnom i čitljivom obliku i formatu, blagovremeno, postavljaju na veb prezentaciju, kao i portal e-Uprava, Portal otvorenih podataka i druge veb stranice na kojima se nude elektronske usluge lokalne samouprave.

Podizanje nivoa transparentnosti u procesu donošenja razvojnih odluka od interesa za privredu kroz unapređenje participacije je jedno od osnovnih načela dobre uprave. Načelo javnosti i partnerstva podrazumeva da se javne politike utvrđuju, sprovode i evaluiraju u okviru transparentnog i konsultativnog procesa, vodeći računa da se omogući ostvarivanje pojedinačnih pravnih i drugih interesa svih zainteresovanih strana i ciljnih grupa, uz istovremenu zaštitu javnog interesa.

U ovom segmentu, povećanju transparentnosti i nastavku jačanja poverenja u lokalnu samoupravu bi pre svega doprinelo uspostavljanje sistemskog pristupa u obezbeđivanju transparentnosti. Na primer, na internet prezentaciji opštine Knjaževac se objavljuju informacije o javnim pozivima ali ne i izveštaji o realizaciji dodeljenih subvencija, ne samo o eventualnom nenamenskom korišćenju sredstava, već pre svega o ostvarenim efektima realizovanih subvencija.

Nastavak stabilnih ulaganja u razvoj komunalne, putne i energetske infrastrukture treba da ostane budžetski prioritet Opštine Knjaževac i u narednim godinama. Za efikasno i pravovremeno sprovođenje planiranih investicija neophodna su i sistemska unapređenja upravljanja delatnostima, u kojima se investicije sprovode, uključujući i jačanje ljudskih resursa u javnim preduzećima.

U tom smislu, realizacija investicija, koje su predviđene u Planu razvoja Opštine Knjaževac, a koje je potrebno konkretizovati u Srednjoročnom planu biće teško izvodljiva ukoliko prethodno nisu ispunjeni svi organizacioni, tehnički i pravni preduslovi za to: ukoliko ne postoji planska dokumentacija, ukoliko nije sprovedeno geodetsko snimanje objekata i infrastrukture koju je potrebno ozakoniti, kao i ukoliko ne postoji dovoljan broj zaposlenih visoko stručnih kadrova u javnim preduzećima sa odgovarajućim projektantskim i izvođačkim licencama, koji bi ovu dokumentaciju pripremili.

Najbitniji faktor u ovom procesu je saradnja opštinske uprave sa javnim komunalnim preduzećima u svim fazama procesa: od identifikacije ove imovine, preko rešavanja spornih imovinsko-pravnih odnosa, pribavljanja nedostajuće dokumentacije, ugovaranja postupka izrade geodetskih elaborata i pripreme projektno – tehničke dokumentacije do samog upisa komunalne infrastrukture u registre nepokretnosti odnosno katastar vodova. U saradnji sa osnivačem, Opštinom Knjaževac, odnosno odgovornim organom za ovaj proces, Opštinskom upravom, svako JKP kao korisnik imovine u javnoj svojini, u obavezi je da prikupi podatke o svim mrežama i delovima mreža i druge infrastrukture koju koristi, pribavi isprave o pravu korišćenja, pribavi isprave kojima se obezbeđuje upis prava svojine, obezbedi dokaze i činjenice na osnovu kojih se koristi nepokretnost, formira dosije o imovini i trajno čuva podatke iz svoje baze podataka.

U tom smislu, u okviru Srednjoročnog plana razvoja Opštine Knjaževac bi kao jednu od mera za ostvarenje utvrđenih ciljeva u oblasti razvoja infrastrukture, koju bi trebalo povezati sa programskim aktivnostima i projektima svakako trebalo uključiti za sada nedostajuću meru uspostavljanja celovite evidencije komunalne infrastrukture radi njene identifikacije i upisa u javne knjige (katastar nepokretnosti i katastar vodova).

Korišćenje osnovnih sredstava svakako je potrebno urediti opštim aktom na koji Opština Knjaževac daje saglasnost ili sporazumom Osnivača, opštine Knjaževac i JKP. Pre nego što se takav akt donese, neophodno je izvršiti geodetsko snimanje onih delova mreže za koje ne postoje tačni geoprostorni podaci. Pre izmene Osnivačkog akta ili donošenja Ugovora sa osnivačem neophodno je takođe da osnivač i JKP usklade svoje evidencije (bilanske i vanbilanske), i to kako glavnu tako i pomoćne evidencije, da usklade svoje evidencije sa stanjem u Centralnoj evidenciji nepokretnosti u javnoj svojini, koju vodi Republika direkcija za imovinu RS i sa stanjem u evidencijama Republičkog geodetskog zavoda (katastru nepokretnosti i katastru vodova), da bi se ovi podaci uneli u izmene Osnivačkog akta ili u posebni ugovor sa osnivačem.

U cilju uspešne realizacije planiranih višegodišnjih kapitalnih projekata, jedna od mera u okviru Cilja koji se odnosi na izgradnju nedostajuće infrastrukture bi trebalo da bude definisanje smernica od strane Opštinske uprave Knjaževac nadležnim javnim komunalnim preduzećima za ozakonjenje komunalne infrastrukture koja je izgrađena bez neophodnih građevinskih i upotrebnih dozvola kao i pravaca budućeg upravljanja komunalnom infrastrukturom.

Aktivnosti kojima se sprovodi prvi cilj: Razvoj privatnog, posebno MSP sektora uz podsticanje dostojanstvene zaposlenosti

MERA 1: Izgradnja nove i obnavljanje postojeće infrastrukture

- U saradnji sa republičkim vlastima pokrenuti inicijativu za otvaranje graničnog prelaza ka Bugarskoj na teritoriji opštine Knjaževac
- U saradnji sa republičkim vlastima pokrenuti inicijativu za elektrifikaciju i modernizaciju postojeće železničke pruge Niš/Crveni Krst - Knjaževac - Zaječar - Prahovo Pristanište
- Uređenje i revitalizacija atarskih puteva
- Adaptacija i rekonstrukcija seoskih domova, školi, ambulanti i druge seoske komunalne infrastrukture
- Razvoj zelene, pre svega energije vetra ali i solarne energije na području Stare planine, u saradnji sa lokalnim preduzećima
- Ozakonjenje komunalne infrastrukture od značaja za privredu i nove investicije
- Upis komunalne infrastrukture u javne registre
- Uspostavljanje GIS-a kao instrumenta za upravljanje lokalnim ekonomskim razvojem.

MERA 2: Unapređenje tržišta rada, kroz aktivne mere i formalizaciju rada

- Direktni podsticaji kompanijama za zapošljavanje (npr. „Moja prva plata“) i podrška kompanijama pri obukama zaposlenih (vaučeri za obuke)
- Angažovanje privatnih kompanija za izradu programa prekvalifikacije i dokvalifikacije
- Podrška Tehničkoj školi Knjaževac da uvede nekoliko novih i vrati neke stare smerove poput: instalatera klima uređaja, tehničara za oblikovanje nameštaja i enterijera i prehrambenog tehnologa
- Organizovanje preduzetničkih mentorskih programa za preduzetnike u poslovanju.
- Proširenje broja smerova i unapređenje postojećih kapaciteta za obrazovanje kadrova u oblasti ugostiteljstva i turizma
- Podsticanje zapošljavanja ranjivih grupa poput mladih, lica starijih od 50 godina, Roma, osoba sa invaliditetom, nekvalifikovanih i niskokvalifikovanih radnika kao i tehnoloških viškova
- Pojačan inspekcijski nadzor u borbi protiv neformalne zaposlenosti i neregistrovanih preduzeća.

MERA 3: Razvoj programa podrške privatnom sektoru

- Ozvaničiti i uvesti u legalne tokove rad postojeće Industrijske zone Knjaževac i ulagati u njenu promociju, opremanje i širenje uz saradnju i razmenu znanja sa susednom Industrijskom zonom Pirot čije uspešno delovanje je prepoznato na međunarodnom nivou
- Podsticanje povezivanja, spajanja i pripajanja MMSP unutar istih ili srodnih delatnosti, pre svega u industriji prerade voća, nameštaja i metalnoj industriji
- Podrška razvoju senior programa, u kojima bi ljudi sa iskustvom u nekadašnjim velikim knjaževačkim kompanijama – pre svega u oblasti prerade voća, obuće, tekstila i nameštaja – svoje tehničko znanje i iskustvo prenosili na mlađe generacije.
- Nastaviti sa već uspešnom praksom osnivanja lokalnih revolving fondova, u cilju beskatnog finansiranja malih proizvođača kako bi mogli da izvrše potrebne investicije i unaprede svoju proizvodnju
- Ostvariti novu i pojačati postojeću saradnju sa domaćim i međunarodnim razvojnim agencijama i programima koje sprovode EU, USAID, GiZ, SDC, Fondacija Ana i Vlade Divac itd.
- Ispitati potencijale za razvoj metaloprerađivačke i mašinske industrije u Knjaževcu imajući u vidu dolazak Hatibe

MERA 4: Unapređenje obima i kvaliteta servisa koje lokalna samouprava pruža privrednicima

- Uspostavljanje sistema eUsluga od značaja za privredu
- Ažuriranje elektronske baze postupaka od značaja za privredu
- Unapređenje dvosmerne komunikacije sa privredom kroz dalji razvoj funkcionalnosti veb sajta (internet prezentacije) opštine Knjaževac

2. Iskorišćavanje prirodnog bogatstva za razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede

Dok se razvoj samog grada zasniva pre svega na prerađivačkoj industriji i trgovini, prilika za održivi razvoj celokupne opštine leži i u korišćenju ogromnih turističkih i poljoprivrednih potencijala koje nude seoska naselja a naročito ona na Staroj planini. Ipak, i poljoprivreda i turizam u Knjaževcu funkcionišu daleko ispod svojih mogućnosti.

Pre svega, Knjaževac ima veoma nisku iskorišćenost poljoprivrednog zemljišta (37%) što se jednim delom može pripisati činjenici da opština Knjaževac ne raspolaže većim površinama kvalitetnijih klasa zemljišta i u vegetacionom periodu deficitarna je padavinama što je svrstava u aridna područja i direktno utiče na razvoj poljoprivrede. Pored toga, usitnjenost parcela, nepristupačan teren, smanjen broj stanovnika i posledično veliki broj staračkih domaćinstava dodatno utiču na nisku iskorišćenost poljoprivrednog zemljišta. Kao posledica slabe iskorišćenosti, Knjaževac ima relativno nisku zaposlenost u poljoprivredi.

Uprkos tome, kao komparativne prednosti knjaževačkog kraja u poljoprivredi mogu se izdvojiti stočarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i pčelarstvo.

Pre svega, zahvaljujući obilju livada i pašnjaka i dugoj tradiciji, stočarstvo, a posebno ovčarstvo, veoma je razvijeno u opštini Knjaževac što se očituje kroz komparativno visok broj ovaca po glavi stanovnika. Međutim, s obzirom na starenje i nestanak seoskog stanovništva, stočarstvo u Knjaževcu funkcioniše dosta slabije nego pre nekoliko decenija i može se reći da je ova delatnost na teritoriji opštine u opadanju.

S obzirom na obilje voćnjaka, Knjaževac takođe ima razvijenu industriju prerade i konzervisanja voća a najznačajnija preduzeća u ovoj delatnosti su Džervin, Desing i Grin International.

Džervin je naslednik Vinogradarsko-zemljoradničke zadruge u Knjaževcu osnovane još 20ih godina prošlog veka. Danas ova firma proizvodi smrznuto voće i povrće, sušeno voće i pasterizovano voće a poseduje i vinski podrum u kojem proizvodi tri različite serije vina. Desing je porodična kompanija koja se bavi razvojem i proizvodnjom voćnih preparacija: topinga, voćnih nadeva i voćnih pasti. Ova firma poznata je kao snabdevač lanca restorana McDonald's ali saraduje i sa brojnim drugim velikim kompanijama a o njenoj uspešnosti

svedoči i prosek zarada koji je skoro duplo veći od knjaževačkog. Kada je reč o Grin International, oblačinska višnja, po kojoj je i poznat knjaževački kraj, čini 80% asortimana ove firme a proizvodni pogoni u kojima se prerađuje sveže voće namenjeni su izvozu u zemlje EU i poseduju HCCP i ISO standarde.

S obzirom da je broj hektara vinograda po glavi stanovnika 3 puta veći od proseka regiona u kome se nalazi i čak 5 puta veći od proseka Srbije, Knjaževac je poznat kao vinogradarski kraj.

Najveća vinarija u ovom kraju je vinarija Jović i ona predstavlja porodični biznis sa dugom tradicijom. Najpoznatiji su po tzv. „Višnjici“ - specijalnom vinu od višnje koje je dobitnik nagrade za originalnost na jednom prestižnom međunarodnom takmičenju. Međutim, Višnjica kao brend nije u dovoljnoj meri prepoznata i promovisana na domaćem i inostranom tržištu.

U cilju promocije proizvodnje, proizvoda i osvajanja novih tržišta, u Knjaževcu je pre dvadesetak godina osnovano Udruženje proizvođača vina i rakije „VIR“, koje okuplja 15 registrovanih podruma koji se bave proizvodnjom vina i rakije. Zahvaljujući delovanju ovog udruženja, u Knjaževcu poslednjih godina jača i vinski turizam.

Na kraju, u opštini Knjaževac veoma je razvijena proizvodnja meda. Najveći pčelari su okupljeni u Udruženju pčelara opštine Knjaževac „Lipa“ a lider u pčelarstvu na teritoriji opštine i najveći otkupljivač meda je preduzeće „Timomed“.

Aktivnosti kojima se sprovodi drugi razvojni cilj: Iskorišćavanje prirodnog bogatstva za razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede

MERA 5: Razvoj moderne i intenzivne poljoprivrede sa fokusom na stočarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i pčelarstvo

- Komasacija poljoprivrednog zemljišta.
- Izgradnja sistema za navodnjavanje.
- Podrška postojećim modernim farmama, sa naglaskom na organsku proizvodnju
- Promovisati lokalne poljoprivredne proizvode i povezivati lokalne proizvođače sa lokalnim/regionalnim distributerima i HORECA sektorom (hoteli, restorani, kafici)
- Posebno se posvetiti ulaganju u plasman i promociju višnjevog vina poput „Višnjice“ kao ekskluzivnog i originalnog knjaževačkog brenda
- Aktivne mere privlačenja intenzivnih poljoprivrednih proizvođača u oblasti stočarstva
- Podrška i asistencija pri apliciranju za IPARD programe i korišćenje sredstava
- Edukacija u oblasti stočarstva, voćarstva, vinogradarstva i pčelarstva kako bi se što adekvatnije iskoristili postojeći potencijali Knjaževca

- Predstavljanje knjaževačkih tradicionalnih proizvoda na nacionalnim sajmovima i festivalima, kao što je npr Agro Belgrade

3. Razvoj turističkih potencijala uz zaštitu životne sredine i korišćenje zelene energije

Kada je reč o turizmu, primarni resurs i centar turističkog razvoja opštine Knjaževac je park prirode a uskoro i nacionalni park „Stara planina“. Uprkos razvijenoj skijaškoj infrastrukturi koja obuhvata više od 13 km uređenih staza različitih težina kao i sistem za veštačko osnežavanje, na Staroj planini ne postoji dovoljan broj ugostiteljskih i smeštajnih kapaciteta. Kao dodatan problem nameće se nedostatak saradnje sa opštinom Piroć, sa kojom Knjaževac „deli“ Staru planinu te ne postoji integrisan strateški pristup ovom značajnom prirodnom resursu.

Drugi po važnosti prirodni resurs Knjaževca je termalni izvor Rgoška banja (Banjica) koji, zbog svojih specifičnih hemijskih svojstava i temperature, ima značajne potencijale za razvoj banjskog turizma. Od prirodnih resursa u Knjaževcu mogu se izdvojiti još i vodopad Bigar i klisura Ždrelo a na teritoriji opštine Knjaževac postoje i veliki potencijali za razvoj lovnog turizma.

Kada je reč o ostalim turističkim potencijalima, pored već navedenih vina, Knjaževac je poznat i po brojnim gastronomskim specijalitetima, kulturno-istorijskim spomenicima i atrakcijama, kao i brojnim festivalima i manifestacijama. Međutim, može se zaključiti da, sa izuzetkom Stare planine, turistički proizvodi Knjaževca nisu u dovoljnoj meri promovisani da bi bili prepoznatljivi a dodatan problem predstavlja i nedovoljan broj kadrova obučenih u ovoj delatnosti. Ovi faktori zajedno doprinose nižoj posećenosti i broju noćenja, pogotovo stranih, turista.

Međutim, pored gore navedenih turističkih sadržaja, a zahvaljujući već razvijenom pčelarstvu³, Knjaževac poseduje veliki potencijal za razvoj zdravstvenog turizma zasnovanog na tzv. „inhalacionim košnicama“ koje su poznate po tome da leče respiratorne probleme a naročito astmu i bronhitis. Primera radi, susedna Slovenija ima dugu tradiciju u tzv. apiterapiji (primeni pčelinjih proizvoda u zdravstvene svrhe) i njihovi pčelari bi mogli poslužiti kao uzor na ovom polju.

U velikoj neiskorišćenoj teritoriji opštine krije se prilika za razvoj zelene, pre svega energije vetra ali i solarne energije na području Stare planine, u saradnji sa lokalnim preduzećima poput npr. Solvan centrale koje se već bave ovom delatnošću.

³ Primera radi, samo kompanija „Timomed“ iz Knjaževca godišnje preradi preko 600t meda što je skoro 10% od ukupne godišnje proizvodnje meda na nivou Srbije.

Aktivnosti kojima se sprovodi treći razvojni cilj: razvoj objedinjene turističke ponude

MERA 6: Razvoj objedinjene turističke ponude

- Podrška izgradnji novih i širenju i modernizaciji postojećih smeštajnih i ugostiteljskih kapaciteta (hoteli, planinarski domovi, kafići, restorani) na Staroj planini
- Izgradnja pijace sa lokalnim proizvodima na Staroj planini (predviđene Prostornim planom) koja bi bila funkcionalna i u zimskom periodu kada ima najviše turista
- Izgradnja komunalne infrastrukture koja bi podržala turističku ponudu
- Podrška Turističkoj organizaciji i planinarskim udruženjima na razvoju turističke ponude – kroz uspostavljanje turističkih info centara, turističku signalizaciju, mapiranje atrakcija kroz odgovarajuće aplikacije, i sl.
- Podrška postojećim neformalnim kanalima promocije i oglašavanja, kao što su facebook grupe i instagram stranice
- Promocija i ulaganje u zdravstveni turizam – s obzirom na veliki broj pčelara i košnica moguće je ulagati u inhalacione košnice
- Promocija i ulaganje banjskog turizma sa fokusom na Rgošku Banju
- Uspostavljanje saradnje sa Pirotom, radi kompletiranja zajedničke i komplementarne turističke ponude
- Predstavljanje knjaževačkih tradicionalnih proizvoda na nacionalnim sajmovima i festivalima, kao što je npr Agro Belgrade
- Promocija razvoja etno-turizma kroz međuzavisnost poljoprivrede i turizma na primeru Etno sela Stara planina
- Povezivanje različitih oblika turizma (banjski, zdravstveni, sportsko-rekreativni, ribolovni, gastro-vinski, kulturni i manifestacioni turizam) i objedinjavanje turističke ponude

Izvori podataka i literatura:

1. Opštine i regioni u Republici Srbiji, 2020, Republički zavod za statistiku, 25. 12. 2020.
2. Indeks transparentnosti lokalne samouprave 2021 – Local Transparency Index LTI, Transparentnost Srbija 2021.
https://www.transparentnost.org.rs/images/dokumenti_uz_vesti/LTI_2021_izvetaj.pdf
3. Prosečne mesečne zarade prema opštini prebivališta zaposlenih, Republički zavod za statistiku <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/2403040103?languageCode=sr-Latn>

ODRŽIVI RAZVOJ ZA SVE

4. Strategija održivog urbanog razvoja Republike Srbije do 2030. godine („Službeni glasnik RS“ br. 47/2019)
5. Strategija industrijske politike Republike Srbije od 2021. do 2030. godine („Službeni glasnik RS“ br. 35/2020)

Stavovi izneti u tekstu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno zvanične stavove vlada Švajcarske i Nemačke, kao ni Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sprovedeno od strane:

Dokument je proizveden u okviru Platforme “Održivi razvoj za sve”, koji podržavaju vlade Švajcarske i Nemačke, a implementira Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Za više informacija molim vas kontaktirajte info@sdgs4all.rs